

Almanya’da Türklere Yönelik Uygulanan Entegrasyon Kursları Üzerine Bir Araştırma¹

Prof. Dr. Altan ALPEREN
Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi
Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı
alperen@gazi.edu.tr

Öğr. Gör. Asuman YAPRAK
Kastamonu Üniversitesi
Yabancı Diller Yüksekokulu
ayaprak@kastamonu.edu.tr

Özet

Almanya İkinci Dünya Savaşı sonrası sanayisini geliştirmek için daha az gelişmiş olan güneyindeki ülkelerden gerekli insani işgücünü dış göçler olarak karşılamaya çalışmıştır. Böylelikle 1955 ile 1968 yılları arasında sekiz Akdeniz ülkesiyle işgücü anlaşmaları imzalamıştır: İtalya ile 1955, İspanya, Yunanistan ile 1960, Türkiye ile 1961, Fas ile 1963, Portekiz ile 1964, Tunus ile 1965 ve Yugoslavya ile 1968. Türkiye’den Federal Almanya’ya işçi göçü 30 Ekim 1961 tarihinde imzalanan İş Gücü Anlaşması ile başlamıştır. Türkler başta birkaç yıl çalışıp para biriktirip ülkelerine geri dönmeyi planlamıştır. Almanlar ise Türkleri ve diğer göçmen gruplarını geçici görüp eğitim ve entegrasyonları ile ilgilenmemiştir. Sonraları entegrasyonun hem göçmenler hem de kendi açısından önemini anlayan Almanya göçmen ülkesi olduğunu ve yıllar içinde sayısı giderek artan göçmenlerin entegrasyonu geçmiş ve gelecek yıllar içerisinde önemli siyasi ve toplumsal zorluklar gösterdiğini kabul etmiş ve 1 Ocak 2005 tarihinde yeni göç yasasını yürürlüğe koymuştur. Yeni göç yasası ile birlikte Alman Devleti “Teşvik ve Talep” ilkesi çerçevesinde göçmenler için entegrasyon kursları açmıştır. Bu kurslar ile Almanca dilini, Alman hukuk sistemini, kültürünü ve tarihini başarılı bir şekilde öğretmeyi amaçlamıştır. Bu çalışmanın amacı ise aile birleşimi ile Almanya’ya göç eden Türklere yönelik 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren uygulanan entegrasyon kurslarının içeriğinin incelenmesidir. Çalışmada yazın taraması tekniği kullanılmış ve bu kapsamda yeni göç yasası, ikamet kanunu, Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi arşivi ve diğer Almanca ve Türkçe kaynaklar incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre entegrasyon kurslarının içeriği iki ana başlık altında toplanmıştır. Bunlardan biri dil kursları diğeri ise oryantasyon kurslarıdır. Sonuç olarak Almanya’da 2018 yılı Eylül ayına kadar toplamda 147.594 entegrasyon kursu açılmış, bu kurslara 233.211 Türk vatandaşı katılmış ve 2012 yılından 2018 yılının ilk yarısına kadar yapılan dil sınavlarında toplam 889.404 katılımcıdan 556.650 kişi B1 seviyesine 249.348 kişi ise A2 seviyesine ulaştığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Türklerin Göçü, Entegrasyon, Entegrasyon Kursları

A Study on Integration Courses for Turks in Germany

Abstract

In order to develop industry after World War II, Germany tried to meet the necessary workforce from the less developed southern neighboring countries by taking external migrations. Thus, between 1968 and 1955, Germany signed labor agreements with eight Mediterranean countries: with Italy in 1955, Spain, Greece in 1960, Turkey in 1961, Morocco in 1963, Portugal in 1964, Tunisia in 1965 and Yugoslavia in 1968. Federal

¹ Bu makale, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Alman Dili Eğitimi Ana Bilim Dalında yazılan “Entegrasyon Kurslarının Almanya’ya Göç Eden Türklerin Entegrasyon Sürecine Katkısı” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

labor migration from Turkey to Germany began with the Work Force Agreement signed on October 30, 1961. The Turks initially worked for a few years and planned to save money and return to their countries. The Germans considered the Turks and other immigrant groups as temporary and they did not interested in their education and integration. Later, Germany, understanding the importance of integration for both immigrants and its own, recognized that it was an immigrant country and that the integration of the growing number of migrants over the years had significant political and social challenges in the past and next years, and on 1 January 2005, it introduced the new immigration law. Together with the new immigration law, the German State opened integration courses for immigrants under the principle of ‘‘Incentive and Demand’’. These courses aimed to teach the German language, German legal system, culture and history successfully. The aim of this study is to examine the content of integration courses applied to Turkish who immigrated to Germany by family reunification on January 1, 2005. In this study, literature research technique was employed and in this context, new immigration law, residence law, Federal Migration and Refugee Office archive and other German and Turkish sources were examined. According to the findings, the content of integration courses were grouped under two main headings. One of them was language course and the other was orientation course. As a result, a total of 147,594 integration courses were opened in Germany until September 2018, with 233,211 Turkish citizens attending these courses and in the language examinations held from 2012 until the first half of 2018, it has been observed that a total of 889,404 participants have reached 556,650 B1 and 249,348 persons reached A2 level.

Keywords: Germany, Turkish Migration, Integration, Integration Courses.

Giriş

Göç, insanlık tarihinin başlangıcı ile ortaya çıkan, sadece yaşanılan yerin değiştirilmesini değil aynı zamanda kültürel ve sosyo-ekonomik değişimleri de içerisinde barındırmaktadır. İnsanların farklı motivasyonlarla yaşadıkları yeri terk etmesi ve burada kısa veya uzun süreli bulunması göç olarak tanımlanmaktadır (Kofman, 2000, s. 1). Göç olgusu, toplumların kültürel, ekonomik ve politik yapısı ile bağlantılıdır ve toplumsal yapıya tesir etmektedir. Bu açıdan göç, toplumsal yapının değişmesine sebep olan önemli bir unsurdur. Basit bir yer değiştirme süreci olarak algılanan göç aslında neden ve sonuçları ile birlikte toplum ve birey üzerinde önemli etkilere ve değişikliklere sahip olduğu belirtilmektedir (Bülbül ve Köse, 2010, s. 76). Entegrasyonun göç sonucu ortaya çıkan bir olgu olmasından dolayı göç araştırmaları sadece göçün nedenleri ve gidişatlarını değil, göçmenlerin kendileri ve şimdi içinde yaşadıkları toplumlar için göç sonuçlarını da içermekte ve göçmenlerin göç edilen toplumların nasıl bir parçası olabileceği konusu ile ilgilenmektedir. Siyasi tartışmalar ve kamuoyu tartışmalarının odak noktasında ise göçmenlerin entegrasyonunun nasıl sağlanacağı veya nasıl entegre edileceği vardır. Örneğin, göçmenlerin göç ettikleri ülkedeki yerleşik toplumun kültürüne, değerlerine ve alışkanlıklarına uyum sağlamaları amaçlanmaktadır (Hans, 2016, s. 24).

Tarih içindeki nüfus hareketlilikleri farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Bir taraftan, göçün, zorlama ile yapılan göçler, serbest göçler ve kitlesel göçler şeklinde meydana geldiğini ortaya koyanlar (Petersen, 1958, s. 261), diğer tarafta ise göçü, gönüllü ya da zorunlu olarak yapılanlar şeklinde bölümlendirenler bulunmaktadır (Mückler, 2008, s. 115). Türklerin daha iyi hayat standartlarına erişebilme isteği ile özgür bir şekilde yer değiştirmesi ve Almanya’ya gerçekleştirmiş oldukları ve halen devam eden göç, gönüllü göç kategorisine girmektedir (Akkayan, 1979, s. 22-23).

Yasal sebeplerden dolayı Türkiye dış göç tarihine geç giriş yapmıştır. 1961 Anayasasının kabulü ile Türk vatandaşları ülkeden serbestçe çıkma ve girme hakkına kavuşmuştur. Bu özgürlüğü elde etmeleri ile Türkiye’de ‘‘Tercüme ve İşbulma’’ adı altında özel firmalar açılmış ve bu firmalar yoluyla Almanya’ya işçi gönderilmeye başlanmıştır. 1960’lı yılların başında Almanya’daki Türklerin sayısı 2.700 iken bu sayı bir yılda 6.700’e yükselmiştir. O dönemde işçiler ‘‘ismen davet’’

adında bir sistemle maaş garantisi verilmesi koşuluyla ve yol masraflarının ödenmesiyle Almanya'ya gitmişlerdir (Abadan-Unat, 2017, s. 80-84).

Türkiye'den Almanya'ya en önemli göç dalgası, Alman ve Türk hükümetleri arasında Türk işçilerini işe almak için Ekim 1961'de imzalanan bir İşgücü Anlaşmanın sonucunda ortaya çıkmıştır (Meier-Braun 2002, s. 31). Bu anlaşma Türkiye ve Almanya arasında 30 Ekim 1961 tarihinde Almanya'nın Bad Godesberg şehrinde imzalanmış ve 1 Ekim 1961 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Kafkas, 2014, s. 21-23). Bu dönemde Almanya'ya giden Türkler başta Münih, Berlin, Hamburg ve Frankfurt tren garlarında, Alman halkı ve yetkililerce sevinçle karşılanmıştır (Genel, 2014, s. 303). 1961 yılında Almanya'ya İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) aracılığıyla işçi olarak 6.700 Türk vatandaşı ile başlayan göç 2017 yılı Aralık ayı itibarıyla 1.483.515 sayısına ulaşmış ve Türkler Almanya'da yaşayan en kalabalık yabancılar grubu haline gelmiştir (Destatis, 2019; Luft, 2014). Almanya yıllarca göçmen ülkesi olduğunu kabul etmemiş göçmenleri kas gücü ile eşit tutmuştur. Almanlar için ülkelerinde yaşayan göçmenlerin eğitim ve kültür seviyeleri önemli bir rol oynamamıştır (Başkurt, 2009, s. 84). 1998 yılında Almanya'da iktidar partisi tarafından ilk kez Almanya'nın göç ülkesi olduğu tanınmış ve yıllar içinde sayısı giderek artan göçmenlerin entegrasyonu geçmiş ve gelecek yıllar içerisinde önemli siyasi ve toplumsal zorluklar gösterdiğini kabul etmiştir (Ennigkeit, 2008, s. 92). Bu zorlukların önüne geçilebilmek için 1 Ocak 2005 yılında yürürlüğe giren yeni göç yasası ile birlikte Alman Devleti "Teşvik ve Talep" ilkesi çerçevesinde göçmenler için entegrasyon kursları açmıştır. Bu bağlamda, bu çalışmada aşağıdaki soruların yanıtları aranmaktadır:

- Almanya'daki entegrasyon kursları neden açılmıştır?
- Entegrasyon kurslarının içeriği nedir?
- Entegrasyon kursu ile ne amaçlanmıştır?
- Bu kursların göçmenlere katkısı nedir?

Kavramsal Çerçeve

Entegrasyon Kavramı

Göç her ne kadar eski bir kavram olsa da entegrasyon terimi modern dönem sonrası ortaya çıkmıştır. Göçün engellenmesinin mümkün olmaması hatta göçün bazı süreçlerde gerekli veya zorunlu olması hem göç alan ülkeleri hem de göç araştırmalarını entegrasyonun anlaşılmasına yöneltmiştir. Göç ve entegrasyon araştırmaları Sosyoloji alanında 1920-1930 yıllarında Chicago Sosyoloji okulunda ortaya çıkmıştır. (Heckmann, 2014, s. 75).

Entegrasyona etimolojik olarak bakıldığında, "entegrasyon" terimi Latince *integer* kelimesinden türemekte ve "el değmemiş, bütün, tam" anlamına gelmektedir. *Integrare* kökü ise kusursuz hale getirme, iyileştirme, tamamlama anlamına gelirken, *integralis* kelimesi bir bütün olan *integratio* kavramından hareketle bir bütünün eski haline getirilmesi anlamlarına gelmektedir (Hillman, 2007, s. 383).

Oxford sözlüğünde entegre olma fiili (*to integrate*) "bir bütünü oluşturmak için (bir şeyi) diğeri ile birleştirmek" olarak tanımlanmaktadır (Oxforddictionaries, 2019). Entegrasyon terimi Almanca sözlüğünde Latince kökenindeki anlamından yola çıkarak "bir bütünü tekrardan oluşturma ya da inşa etme" olarak tanımlanmıştır (Duden, 2018). Türkçede karşılığı uyum olan kelimenin Türk Dil Kurumuna göre, bütünleşme anlamı da bulunmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2019). Siyaset Bilimi Ansiklopedisinde ise entegrasyon, "bireysel unsurların birliği veya bütünlüğünün yaratılması ya da bireysel unsurların ortak değerler ve normlar temelinde birleşmesini sağlama" olarak tanımlanmaktadır.

EFM Avrupa Göç Araştırmaları Forumuna Terime kurumsal bakış açısıyla yaklaşmakta ve “entegrasyon, yalnızca göçmenlerin değil, aynı zamanda çoğunluk toplumunun yapısının ve kültürünün de değiştiği, çok-kuşaklı, karmaşık bir kültürel ve sosyal yakınlaşma süreci” olarak anlaşılmaktadır (Strasburger, 2001, s. 19). Ayrıca bu terim Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) göç terimleri sözlüğünde “Göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç” olarak aktarılmaktadır. Aynı sözlükte, “kabul eden toplumların göçmenleri kabul etmeleri için gerekenler ülkelere göre farklılık göstermektedir” vurgusu dikkat çekmekte ve entegrasyon sorumluluğunun tek taraflı olmadığı belirtilmektedir. Bu doğrultuda hem göçmenler, hem de göç alan devlet, kurumlar ve toplumlar entegrasyondan sorumlu görülmektedir (IOM, 2009, s.17).

Göç araştırmalarına bakıldığında terim derinlik kazanmaktadır. Göçmenler farklı bir ülkeye gelip orada yaşamak istediklerinde, kendileri ve aynı zamanda göç alan toplum için birtakım zorluklar ortaya çıkmaktadır: Haklar ve görevler açıklığa kavuşturulmalı, konut, gelir, iş, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlar karşılanmalıdır. Bu zorluklara cevap vererek, göçmenlerin yeni toplumda üyelik süreçleri başlar ve yeni toplumla ilişki kurar. Bu süreç Friedrich Heckmann tarafından entegrasyon olarak tanımlanmaktadır (Heckmann, 2014, s. 21). Heckmann’a göre entegrasyon yeni bir toplumsal grubun mevcut topluma kazandırılması ve bu süreçte nasıl ve ne şekilde hazırdaki grubun sosyo-ekonomik, yasal ve kültürel ilişkilerine dâhil edildiği ayrıca bireysel unsurların var olan bir yapıya eklendiği ve yeni ve eski yapıların birbirine bağlı hale geldiği bir süreç şeklinde açıklamaktadır (Heckmann, 2015, s. 2; Heckmann, 1997, s. 1).

Özellikle Almanya’da yapılan entegrasyon çalışmalarında sosyolog Hartmut Esser’in entegrasyon tanımına sıklıkla rastlanmaktadır. Esser’e göre, entegrasyon tüm sistem türlerine örneğin sosyal sistemler, toplumlar, aileler veya sosyal gruplara uygulanabilir. Yani parçalar, bir bütün olarak, bütünü ayrılmaz bir parçası olmalıdır (Esser, 2000, s. 262). Entegrasyonun anlaşılması, Esser’den hareketle, sosyal entegrasyonun da tanımlanmasını gerektirmektedir. Böylelikle entegrasyon kurslarının sosyal entegrasyon bağlamındaki etkileri daha iyi anlaşılmıştır.

Sosyal Entegrasyon

Sosyolog David Lockwood (1964) ilk kez sistem ve sosyal entegrasyon arasında ayırım yapan kişidir. Lockwood, sistem entegrasyonunu, sosyal sistemlerin uyumu ve sosyal entegrasyonu ise bu sosyal sistemlere (siyaset, işgücü piyasası, eğitim sistemi, vb.) katılım şekli olarak açıklamıştır (Lockwood, 1964, s. 245). Lockwood’un bu ayırımı, entegrasyon konusundaki pek çok çalışmanın ve araştırmanın temelini oluşturmakta ve entegrasyon araştırmalarında çalışmaları önem ifade eden Esser tarafından da uygulanmaktadır.

Hartmut Esser sosyal entegrasyon ve sistem entegrasyonu ayırımını benimsemiştir. Esser’e göre sistem entegrasyonu, bir toplum sisteminin bütün olarak entegrasyonu, sosyal entegrasyon ise göçmenlerin (veya oluşturdukları grupların) mevcut sosyal sistemlere entegrasyonu olarak tanımlanmaktadır (Esser, 2001, s. 3). Bir başka deyişle göçmenler ekonomiye katkıda bulunarak, vergi ödeyerek ve yasalara uygun davranarak sisteme entegre olur sosyal olarak entegre olmaları ise göç ettikleri ülkenin diline çok iyi hakim olarak, yerel toplum ile bir arada yaşayarak iletişim halinde olarak ve göç ettikleri ülkenin kültürüne uyum sağlayarak gerçekleşmektedir (Ateş ve Yavuz, 2017, s. 1296). Diğer yandan sosyal entegrasyon sistem entegrasyonunun bir ön koşulu olarak görülmekte ve göç alan ülkelerde bireysel göçmenlerin ve etnik grupların yerli halk ile sosyal ilişkiler kurarak ve politik katılım yoluyla (örneğin işgücü piyasasına) topluma dahil edilmesini içermektedir (Hans, 2016, s.26). Göçmenlere bazı hakların verilmesi, dil becerilerinin kazanılması,

eğitim sistemine ve işgücü piyasasına katılımı, sosyal kabul, etnik gruplar arası dostluklar, kamusal ve siyasal yaşama katılım ve ev sahibi ülke ile duygusal özdeşleşme gibi olaylar ile Göçmenlerin sosyal yaşama katılımının sağlanması gerçekleşebilmektedir. Esser bu süreci dört unsura ayırmıştır: kültürleşme, sosyal – ekonomik – politik konum, etkileşim ve kimlik (Esser, 2001, s. 8).

- Kültürleşme (Kulturation), toplumda başarılı bir şekilde hareket etme yeteneği için gerekli olan bilgi, kültür standartları ve yeterliliklerin birey tarafından edinilmesi anlamına gelmektedir. Kültürleşme ayrıca sosyal-ekonomik-politik konum için bir ön koşuldur ve örneğin eğitim sisteminde, ekonomide, ya da sosyal sistemde bireyler tarafından ilgili konuların işgal edilmesini ifade eder (Heckmann, 2014, s. 71).
- Sosyal-ekonomik-politik konum (Platzierung), genel anlamda, bir kişi tarafından belirli bir sosyal konumun işgali anlamına gelmekte ve mesleki konumdan evlilik müessesine başarılı katılıma kadar toplumun çeşitli alanlarına katılımı kapsamaktadır (Esser, 2003, s. 272; Scheller, 2015, s. 31). Sosyal entegrasyonun sosyal-ekonomik-politik konum yoluyla en önemli biçimleri, vatandaşlık ya da onunla bağlantılı olan oy kullanma gibi belirli hakların verilmesi, belli bir eğitim kariyerine bağlı olarak mesleki ve diğer pozisyonların alınması ve sosyal sistemin diğer üyeleri ile sosyal ilişkiler kurmak ve sürdürmek için sosyal fırsatların açılmasıdır (Esser, 2001, s. 9).
- Etkileşim (Interaktion), kişilerin karşılıklı yönelimleri, ilişkilerin ve ağların oluşumu olarak tanımlanan bir toplumsal eylem biçimidir (Heckmann, 2014, s. 71). Yani göçmenlerin göç ettikleri toplum üyeleri ile olan etkileşimini ifade etmektedir (Şahin, 2010, s. 107). Esser bunlara örnek olarak (iyi) komşuluk ilişkileri, arkadaşlıklar veya etnik gruplar arası evlilikleri vermiştir. Başarılı bir etkileşim için göçmenlerin özellikle göç ettikleri toplumun dilini bilmek gibi kültürel yetkinliklere sahip olmaları gerekmektedir (Esser, 2001, s. 10-11).
- Kimlik (Identifikation), göçmenlerin yeni toplum ile (ör. Grup kimliği, biz-duygusu) zihinsel ve duygusal bağlar kurma anlamına gelir (Esser, 2003, s. 50-51). Kimlik kavramı göçmenlerin kendilerini nereye ait hissettiği ile ilgilidir (Şahin, 2010, s. 107).

Esser'e göre, bu dört sosyal entegrasyon biçimi arasında karşılıklı ilişkiler mevcuttur. Esser, yerli halk ile kişisel temas kurmadan duygusal veya zihinsel bağın kurulamayacağını savunmaktadır. Başarılı etkileşimler elde etmek için belirli bir kültür gereklidir. Kişiler arası iletişim sadece uygun bir iletişim aracı bulunursa başarılı olabilir ve bu nedenle dil edinimi çok önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal entegrasyon sürecinin başında kültürleşme ve sosyal-ekonomik-politik konum karşılıklı ilişki içinde yer almaktadır. Başarılı bir sosyal-ekonomik-politik konum için minimum düzeyde bir kültürleşme gereklidir. Esser dili entegrasyonun anahtarı olarak tanımlamakta ve entegrasyon için tek başına yeterli olmadığını savunmaktadır. Ancak göç edilen ülkeye duygusal olarak bir bağ kurulduğunda iyi entegre olunabileceğini söylemektedir. Örnek olarak Türk kökenli göçmenler gerekli bilgi ve becerileri (dil yeterliliği, eğitim ve diğerleri) edindikten sonra Almanya'da iyi bir sosyal konuma sahip olabilirler (Esser, 2006, s. 1). Bu doğrultuda Alman devleti entegrasyon politikalarında değişiklikler uygulayarak göçmenleri entegre etme amacıyla yeni göç yasasını yürürlüğe koymuştur.

Almanya'da Yeni Göç Politikası ve Göç Yasası

Rita Süßmuth başkanlığında Eylül 2000'de bağımsız göç komisyonu kurulmuş ve göç yasasının yeniden düzenlenmesi için öneriler hazırlamak üzere görevlendirilmiştir. Komisyonun görevi göçün

kontrolü, sınırlandırılması ve göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili reform önerileri sunmaktı (Ennigkeit, 2008, s. 97). Göçmenlik Komisyonu Temmuz 2001'de, göçmenlik yasasının yeniden düzenlenmesi amacıyla hükümete genel bir taslak sunmuştur. Bu taslakta yaşlı nüfusun artışı ve vasıflı işçilerin eksikliği gibi demografik gelişmelere karşı koymak için Almanya'nın göçe bağlı olduğu sonucuna varılmıştır. (Elsner, 2005, s. 45). Bağımsız Göç Komisyonu, Almanya'nın bir göç ülkesi olarak anlaşılmasına yol açan yeni bir göç politikasının temelini atmıştır (Heckmann, 2010, s. 12). 2004 yılında iktidarda olan partiler yeni göçmenlik yasasıyla ilgili çeşitli girişimlerde bulunmuş ve uzun süren tartışmalar sonrasında mevcut "göç yasası" nın değiştirilmesine karar verilmiştir. 1 Ocak 2005 tarihinde yeni Göç Yasası olarak bilinen "Göçün Yönlendirilmesi ve Sınırlandırılması ve Avrupa Birliği Vatandaşlarını ve Yabancıların İkametlerinin ve Entegrasyonunun Düzenlenmesine İlişkin Kanun" yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile ilk defa, göçmenlerin entegrasyonunun resmi olarak devletin sorumluluğunda olduğu ilan edilmiştir (Elsner, 2005, s. 45-46). Yabancılar yasasında 1 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni göç yasası (Zuwanderungsgesetz) ile birçok değişiklik yapılmıştır. Yeni Göç Yasası'nın ilan edilen hedefi, göçü kontrol etmek, sınırlamak, ve Almanya'da yasal olarak ikamet eden göçmenleri entegre etmektir (Steinhardt, 2007, s. 15). Böylelikle entegrasyon ve göç konusuyla ilgilenmek için Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi kurulmuştur. Kurum yabancılar ve mülteciler için entegrasyon kursları geliştirme ve uygulama ayrıca göç ve entegrasyon konularında bilimsel araştırmalar yapmayı görev edinmiş ve önemli bir federal kurum olarak göreve gelmiştir (Meier-Braun, 2006, s. 207).

Yeni göç yasasında entegrasyon büyük önem arz etmektedir. İkamet yasasının 3. Bölümü "Entegrasyonu teşvik etmek" başlığını taşımaktadır. Bu bölüm entegrasyon kurslarını, entegrasyon kursuna katılma hakkı, entegrasyon kursuna ve entegrasyon programına katılma zorunluluğunu, entegrasyon programı, mesleğe ilişkin dil eğitimi ve yasal belgeler düzenleme yetkisini içermektedir (AufenthG § 43, 44, 44a, 45a). Entegrasyon politikasının önemi 2006'da İçişleri Bakanı Wolfgang Schäuble'nin değerlendirmesinde de vurgulanmıştır: "Göç artık sorunumuz değil; sorunumuz entegrasyondur." Bu açıklama artık göçmenlerin entegre edilip edilmemesi gerektiği konusunun önemli olmadığı, entegrasyon politikasının nasıl şekillenebileceği ile ilgilenilmesi gerektiğine işaret etmektedir (Geist, 2009, 65).

Yeni göç yasasına bazı değişiklikler yapılmış ve bu değişiklik 28 Ağustos 2007'de yürürlüğe girmiştir. Yapılan bu değişiklikler arasında yıllarca Almanya'da bulunan mülteciler, aile birleşimi ve vatandaşlığa kabul edilme hakkı ile ilgili konular yer almaktadır (Elsner, 2005, s. 46). Yeni düzenlemede, ikamet ve entegrasyon yasası alanında sayısız tartışmalı kısıtlamalar bulunmaktadır. Örneğin, entegrasyon kursuna katılma yükümlülüğünün ihlali durumunda sosyal yardımların kısıtlanması gibi finansal cezalar getirilmiştir. Alman vatandaşlığına geçmek isteyen göçmenlerden ise Alman anayasası ve hukuk sistemi ile ilgili bilgileri bilmeleri istenmektedir (Schneider, 2007). Yeni düzenleme ile aile birleşimi konusunda da değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklere göre Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelerden gelen eşler 18 yaşını doldurmuş olmaları ve Almanca dil becerilerini kanıtlamış olmaları halinde Almanya'ya giriş yapmasına izin verilecektir. Ayrıca Almanya'da yaşayan eş ailenin geçiminin tamamen kendi kaynakları ile güvence altına aldığını kanıtlaması gerekmektedir. Bu değişiklik ile anlaşmalı ve zorla yaptırılan evliliklerin önüne geçmek amaçlanmıştır. Kanada, Avustralya veya ABD gibi Almanya'ya vizesiz girebilecek vatandaşlar bu değişikliklerden muaf tutulmuştur. Getirilen bu yasa değişikliği ile Türk vatandaşları eşlerinin yanına gidebilmeleri için öncelikle Türkiye'de Almanca A1 Sertifikasını almaları ve böylelikle basit düzeyde Almanca bildiklerini kanıtlamaları gerekmektedir. Yasa değişikliği Türk kökenli vatandaşlar tarafından ayrımcı ve anayasaya aykırı olarak algılanmış ve protesto edilmiştir.

(Klimova, 2008, s. 51-52). Fakat göç yasası kapsamında vizeleri ve oturma izinleri entegrasyon kursuna katılım sağlanarak uzatıldığından dolayı entegrasyon kursuna katılmak zorunda kalmışlardır.

Yöntem

Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı; Almanya’da Türklere yönelik uygulanan entegrasyon kurslarının içeriğinin incelenmesidir. Bu amaca yönelik olarak, öncelikle Entegrasyon kavramı, Sosyal Entegrasyon ve buna bağlı olarak Almanya Göç Politikası ele alınmış; ardından Entegrasyon kurslarının içeriğinden bahsedilmiştir. Bu çalışmanın önemi Almanca literatürde bilgisi bulunan entegrasyon kurslarının son zamanlarda çok göç alan bir ülke olan Türkiye’ye fayda sağlaması adına Türk literatürüne kazandırılmasıdır.

Araştırmanın Analiz Yöntemi

Çalışmada yazın taraması tekniği kullanılmış ve bu kapsamda yeni göç yasası, ikamet kanunu, Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi arşivi ve diğer Almanca ve Türkçe kaynaklar incelenmiş ve içerik analizine tabi tutulmuştur.

Bulgular

Entegrasyon Kursları

Dil entegrasyonunun anahtarı olarak tanımlanmakta ve bu nedenle dil edinimi başarılı bir sosyal entegrasyonun göstergesi olarak algılanmaktadır (Maurer, 2013, s. 5). Dil öğrenme, işgücü piyasasına, eğitime katılım ve nihayetinde toplumun geri kalanıyla etkileşime erişim sağlamaktadır. Göç edilen ülkenin öğrenilmesi bu nedenle entegrasyon bağlamında göçmenler, devlet ve toplum için gereklidir. Dil edinimi entegrasyon sürecinde önemli bir rol oynadığı için entegrasyon kursları merkezi öneme sahiptir (Rhode & Stitteneder, 2018, s. 88). Kurslar katılımcılara Alman dili ve Almanya'daki yaşam hakkında önemli bilgiler sunmayı amaç edinmiştir (Reimann, 2015, s. 11). Almanya'daki entegrasyon kursları grup farklılıklarını azaltmayı hedeflemektedir. Göçmenlerin eşit şekilde ev sahibi toplumun temel kurumlarına katılabilmeleri için kültürel yeterliliklerin edinilmesi gerektiği varsayılmaktadır (Heckmann, 2014, s. 77).

Hem İkamet kanunda (AufenthG.) hem de Göç yasasında (ZuwandG), entegrasyon kursu yasaların 3. bölümünde “Entegrasyonun Teşviki” başlığı altında yer almaktadır (Strewe, 2007, s. 107-108). İkamet veya Göç yasasının 3. bölümü 43, 44, 44a, 45 ve 45a maddelerinden oluşmaktadır. Entegrasyon kurslarının amacı, şekli ve içeriği 43. Maddede açıklanmaktadır. 44. Madde entegrasyon kursuna katılma hakkını Madde 44a ise entegrasyon kursuna katılma zorunluluğunu içermektedir. 45. Maddede tüm federal eyaletleri kapsayan Entegrasyon Programı, Madde 45a’ da ise mesleğe ilişkin dil teşviki tanımlanmaktadır (Göç Yasası, 2004). Kurslar “Yabancılar için Entegrasyon Kurslarının Uygulanması Yönetmeliği” (Integrationskursverordnung - IntV) tarafından düzenlenmektedir. Bu yönetmelik 2007 yılında Rambøll Management tarafından yapılan entegrasyon kurslarının değerlendirmesinden sonra daha da geliştirilmiştir (Maurer, 2013, s. 6). Entegrasyon kurs yönetmeliğinde ayrıca 2012 ve 2017 yıllarında da değişiklikler yapılmıştır (Bundgesetzblatt, 2007, 2012, 2017). Bu değişiklikler ile entegrasyon kurslarında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Örneğin, kurs grubu başına maksimum katılımcı sayısı 25'ten 20'ye düşürülmüş, özel entegrasyon kurslarında dil kurslarının ders saatlerinde 600'den 900 saate kadar bir artış olmuştur. Bir süredir Almanya'da yaşayan öğrenciler için özel bir "destek kursu" geliştirilmiş ve tekrar

modülü Entegrasyon kurslarındaki tüm katılımcılar için 330 ders saatine çıkarılmıştır. Oryantasyon kursundaki ders sayısı 30'dan 100'e çıkarılmış ve bir müfredat ve standart sınav ile kalitesi yükseltilmiştir. (Bundesgesetzblatt, 2007, 2012, 2017).

Entegrasyon kursu Almanca dil kursu ve oryantasyon kursundan oluşmaktadır. Genel entegrasyon kursu 700 saat sürmekte ve toplam 1000 saate kadar çıkabilmektedir. Genel entegrasyon kursunda dil kursu 600 saat, özel kurslar ise 900 saate kadar çıkabilmektedir. Oryantasyon kursu ise 100 ders saatinden bir ders saati ise 45 dakikadan oluşmaktadır. Dil kursu, her biri 100'er ders saati süren değişik Modüllere ayrılmıştır. Dil kursunun ilk 300 ders saatlik kısmı temel dil kursu (Basissprachkurs), diğer 300 ders saatlik kısmı ise geliştirici dil kursu (Aufbausprachkurs) olarak adlandırılmıştır (BAMF (b), 2015). Dil kursu ile kursa katılan göçmenler günlük yaşamdaki konuşma ve yazma ihtiyacını tek başına karşılayabilmesi için gerekli olan kelime hazinesine sahip olmaları sağlanmaktadır. Dil kursunda resmi dairelerle irtibata geçme, komşular ve iş arkadaşlarıyla sohbet etme, ilgili yerlere mektup yazma ve resmi dairelerden alınan formları doldurma gibi iş ve işlemler öğretilmektedir. Dil kursunda günlük hayattan konular ele alınmaktadır, örneğin:

- İş ve Meslek
- Çocuk bakımı ve yetiştirilmesi
- Alışveriş/ticaret/tüketim
- Eğlence ve sosyal ilişkiler
- Sağlık ve hijyen/insan vücudu
- Medya ve medya kullanımı
- İkamet

Tablo 1. Genel Entegrasyon Kursunun Oluşumu

ENTEGRASYON KURSU (700 – 1000 Ders saatine kadar)		
Temel Dil Kursu (Basissprachkurs)		
Modül 1 (100 Ders saati)	Modül 2 (100 Ders saati)	Modül 3 (100 Ders saati) Hedef: A2 (Avrupa Dil Portfolyosu)
Geliştirici Dil Kursu (Aufbaukurs)		
Modül 4 (100 Ders saati)	Modül 5 (100 Ders saati)	Modül 6 (100 Ders saati) Hedef: B1 (Avrupa Dil Portfolyosu)
Dil Sınavı: Göçmenler için Almanca Testi (DTZ)		
Oryantasyon Kursu (100 Ders saati)		
Hedef: Oryantasyon Kurs Testi (Almanya'da yaşam) LID (Leben in Deutschland)		

Kaynak: Entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliğine göre yazar tarafından derlenmiştir.

Yeterli dil becerisi, entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliğinde § 3 (2) Avrupa Ortak Dil Referans Çerçevesinde belirtilen B1 seviyesine ulaşmak olarak tanımlanmaktadır. Avrupa Ortak Referans Çerçevesine göre B1 seviyesi şu şekilde açıklanmıştır: “Soyut ve somut konular içeren metinlerin içeriğini ana hatlarıyla kavrayabilir; kendi uzmanlık alanındaki tartışmaları da

anlayabilir. Kendini o denli akıcı ve anında ifade edebilir ki, anadilli konuşurlarıyla az çaba göstererek anlaşabilmesi mümkündür. Kendini geniş bir konu alanında belirgin ve ayrıntılı bir şekilde ifade edebilir, güncel bir konuda görüşünü belirtebilir ve çeşitli olanakların olumlu ve olumsuz yönlerine değinebilir” (Telc, 2013, s. 31).

Oryantasyon kursu ikamet yasasının 42. Maddesi 3. Fıkrasına göre, Almanya'daki yasal düzen, kültür ve tarih bilgisini öğretmektedir (BAMF, 2017, S. 6). Ayrıca entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliğinin 3. Maddesi 2. Fıkrasına göre günlük bilgilerin yanı sıra Almanya'nın hukuk sistemi, kültürü ve tarihini, özellikle Federal Almanya Cumhuriyeti demokratik devletinin değerleri ve hukukun üstünlüğü ilkeleri, eşit haklar, hoşgörü ve din özgürlüğünü aktarmaktadır (entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliği § 3 2. fıkra). Oryantasyon kursu, hukuk sistemi, Almanya kültürü ve tarihi, özellikle Almanya Federal Cumhuriyeti'nin demokratik devlet sisteminin değerleri ve hukuk devleti ilkeleri, eşit haklar, hoşgörü ve din özgürlüğü ile ilgili bilgilerin iletilmesini sağlamaktadır. Oryantasyon kursuna katılanlar, dil kursunu tamamlamış göçmenler veya önceden dil kursuna devam etmeden yeterli Almanca dil becerisine sahip olduğunu kanıtlayan göçmenlerdir (BAMF (c), 2015, s. 29). Bu kursta örneğin şu konular ele alınmaktadır (BAMF (b), 2015):

- Alman hukuk düzeni, tarihi ve kültürü
- Almanya'da haklar ve yükümlülükler
- Toplum içinde birlikte yaşama biçimleri
- Almanya'da önemli değerler, örneğin din özgürlüğü, hoşgörü ve hak eşitliği

Oryantasyon kursundaki ders saati 2004 yılı entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliğine göre 30 saatten oluşmaktadır. 2007 yılında entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliğinde yapılan yeni düzenlemeye göre oryantasyon kursu 45 ders saatine, 2012 yılında 60 saatte, 2017 yılında ise 100 saate çıkarılmıştır. Bu kurs için tek tip sınav sistemi 2012 yılına kadar mevcut değildi ve konuların ağırlığına bağlı olarak, sınavlar bireysel kurslarda öğretmenler veya kurs sorumluları tarafından geliştirilmekteydi. 2012 ve 2017 yılında yapılan düzenlemelere göre ise oryantasyon kursu için bir müfredat ve bir standart sınav yürürlüğe konmuştur (Bundesgesetzblatt, 2007, 2012, 2017). Oryantasyon kursu 3 modülden oluşmaktadır. Bunlar

- Politika ve Demokrasi
- Tarih ve Sorumluluk
- İnsan ve Toplum

"Politika ve Demokrasi" Modülünün merkezinde, anayasal ilkeler ve temel haklar bulunmaktadır. Modül yerel, eyalet ve federal düzeydeki siyasi kararları tartışmak ve her birey için önemini görünür kılmak için kapsamlı olanaklar içermektedir. Bunun amacı ise katılımcıları bağımsız yargılama yolunda desteklemek, hukuki ve politik koşulların yanı sıra farklı çıkar ve görüşleri göz önünde bulundurarak, kendilerini ilgili siyasi ve sosyal konular hakkında konumlandıklarını sağlamaktadır. Bu modülün merkezinde aşağıdaki ana başlıklar mevcuttur:

- Anayasada temel haklar
- Anayasal ilkeler ve devlet sembolleri
- Devletin ve vatandaşların görevleri
- Anayasal organlar ve partiler
- Sosyal katılım ve siyasi katılım

Tarih ve Sorumluluk modülü merkezinde ideolojilerin ve farklı politik genel şart koşullarının günlük yaşamı ve insanların yaşam koşullarını, temel haklarını ve katılım fırsatlarını nasıl etkilediğini içermektedir. Bu açıdan katılımcılar, tüm modül konularının uygun bir şekilde sınıflandırılması ve değerlendirilmesi için tarihsel başlangıç noktaları kazanmaktadır. Bu modülün merkezinde aşağıdaki ana konular vardır:

- Nasyonal sosyalizm ve sonuçları
- Bölünmeden yeniden birleşmeye kadar Alman tarihi
- Avrupa entegrasyonu

Bireyin toplum ve farklı gruplarla olan etkileşimi “İnsan ve Toplum” modülünün içeriğini oluşturmaktadır. Bu nedenle modül merkezinde özellikle kültürlerarası yetkinlikleri güçlendirmeyi ve hoşgörüyü teşvik etmeyi içermektedir. Bu modülün merkezinde aşağıdaki ana konular vardır (BAMF, 2017, s. 24-39):

- Aile ve aile yaşam biçimleri
- Erkekler ve kadınlar için rol anlayışı ve eşit haklar
- Eğitim
- Tolerans ve bir arada yaşama
- Dini çeşitlilik

Bitirme sınavı iki bölümden oluşmaktadır: İlk bölüm “Göçmenler için Almanca Sınavı” olan Avrupa Ortak Referans Çerçevesi A2 - B1 seviyelerinde ölçeklendirilmiş bir dil sınavından, ikinci bölümde ise "Almanya'da yaşam" adlı oryantasyon kursunda öğrenilmiş bilgileri içeren sınavdan oluşmaktadır. “Göçmenler için Almanca Sınavı” yazılı ve sözlü sınavlarından oluşmakta ve dinleme, yazma, okuma ve konuşma becerileri test edilmektedir. Ölçekli test "Almanya'da yaşam" çoktan seçmeli bir bilgi sınavıdır ve 33 sorudan her soruda yalnızca biri doğru olan dört şıktan oluşmaktadır. Kursiyer sınavda 15 veya daha fazla puana ulaştığında başarılı sayılmaktadır. Bitirme sınavında başarılı olduğu takdirde Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi bir "Entegrasyon Kursu Sertifikası" ile entegrasyon kursuna başarılı bir şekilde katılım sağlandığını onaylamaktadır. Bu sertifika ile yabancılara ve vatandaşlığa dair makamlara yeterli Almanca dil becerilerinin, yasal ve sosyal düzenin ve federal bölgedeki yaşam koşullarının edinildiğini belgelemek amaçlı sunulmaktadır. Katılan, eğer sınavda başarısız olursa ona sınav sonucunu gösteren bir katılım belgesi verilmektedir (BAMF (c), 2015, s. 35-36). Kursu düzenli katılım sağlanmasına, entegrasyon kursunun ders kontenjanının tamamının kullanılmasına rağmen, bitirme testinin dil sınavında B1 dil seviyesine ulaşamadığı fakat A2 dil seviyesine ulaştığı takdirde, bir kereye mahsus olmak üzere 300 ders saatini tekrarlamak için başvuruda bulunma hakkı tanınmakta ve bu durumda dil sınavına bir kez daha ücretsiz olarak girilmektedir. Tablo 2’de 2012 ve 2018 Eylül ayına kadar yapılan dil sınavlarının sonuçları verilmiştir. Bu sonuçlara göre toplam 889.404 katılımcıdan 556.650 kişi B1 seviyesine 249.348 kişi ise A2 seviyesine ulaşmıştır.

Tablo 2. 2012-2018 Yılları Arası “Göçmenler için Almanca Sınavı” Sonuçları

	B1 Seviyesi	%	A2 Seviyesi	A2 Seviyesinin altında	Toplam
2012	47.443	66,2%	18.558	5.628	71.629
2013	52.428	68,0%	18.706	6.022	77.156
2014	61.856	69,6%	20.278	6.694	88.828
2015	73.686	69,9%	24.133	7.655	105.474
2016	95.385	66,9%	36.366	10.721	142.472
2017	137.094	58,6%	74.439	22.452	233.985
01.01.-30.09.2018	88.758	52,3%	56.868	24.234	169.860

Kaynak: Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi İstatistik Raporu, (2018) Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi 2018 İstatistik Raporundan yazar tarafından derlenmiştir.

Genel entegrasyon kursuna ek olarak, kadınlar, ebeveynler, genç yetişkinler, okuma yazma bilmeyenler, dil eğitimi için özel ihtiyaçları olan insanlar ve iyi öğrenme ön koşulları olan insanlar gibi homojen katılımcı gruplarına yönelik kurslar düzenlenmektedir. Konular, kurs çeşidine göre değişmektedir. Gençlere yönelik bir entegrasyon kursunda, iş başvurusu, eğitim gibi özellikle gençleri ilgilendiren konular ele alınmaktadır (BAMF (a), 2015, s. 10). Entegrasyon kursuna tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak katılabilmektedir (entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliği § 14 1. fıkra). Genelde entegrasyon kursuna tam zamanlı olarak katılım sağlanmaktadır. Katılanların çalışma durumu gibi istisnai durumlarda yarı zamanlı kurs seçeneği sunulmaktadır. Böyle durumda öğleden sonra ya da akşamları düzenlenen kurslara katılım sağlanabilmektedir.

Hükümet, sosyal yardımla geçinenlerin kurs masraflarını tamamen, diğer göçmenlerin ise kurs masraflarının bir bölümünü karşılamaktadır. Katılımcıların üstlenmesi gereken masraf ise ders saati başına 1,95 Euro'dur (entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliği, Madde 9). Kurs katılımcıları kursa başlamadan önce ücretsiz seviye tespit sınavına girmek zorundadır (entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliği § 11 2. fıkra). Seviye tespit sınavı ile katılımcının hangi dil seviyesinde olduğu belirlenmektedir (Maurer, 2013, s. 6). Test sonucuna ve öğretmenin değerlendirmesine göre kursun ileri modüllerinden kursa başlamak mümkündür (BAMF (b), 2015). Entegrasyon kursları okul çağını geçmiş göçmenlerin öğrenme gereksinimlerine dayanmaktadır. Bu doğrultuda ikinci bir dil olarak Almanca öğretilirken yetişkinlere yönelik eğitim yöntemleri kullanılmaktadır (Davydova, 2016, s. 75).

Entegrasyon kursları için, Goethe Enstitüsü tarafından Federal İçişleri Bakanlığı (BMI) adına bir müfredat geliştirilmiştir. Bu müfredat entegrasyon kursunun amaçlarını ve içeriğini tanımlamakta ve hangi sosyal bağlamda göçmenlerin hedef dilde hareket etmek istediklerini ya da zorunda olduklarını göstermekte ve mümkün olan en yüksek öğrenme hedeflerini listelemektedir (BAMF (c), 2015, s. 7).

Federal Göçmen ve Mülteci dairesi özel (sosyal yardım kuruluşları, dil okulları vs.) veya kamu (halk eğitim okulu) kuruluşları ile entegrasyon kurslarının uygulanması için anlaşmalar yapmaktadır. Entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliğinin 18-20 maddelerine göre kuruluşlara belirli ölçütler doğrultusunda kurs açma yetkisi verilmektedir. Onay ölçütleri şu şekildedir:

- Güvenirlik
- Verimlilik
- Kalite güvence prosedürlerinin uygulanması (entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliği § 18 1. fıkra No. 1-3).

Bu kriterler entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliğinin 19. maddesinde tanımlanmaktadır. Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi kuruluşlar tarafından sunulan belgeleri inceledikten ve yerinde keşif yaptıktan sonra kursların açılmasına onay vermekte ve onaylandığı takdirde bu ruhsat en fazla üç yıl geçerli olmaktadır (entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliği § 20, 5. fıkra). Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi kurs düzenleyicilerine sınav yapma, belgelerini inceleme ve bildirmeden kursları denetleme haklarına sahiptir (entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliği § 20, 5. fıkra). Bu onay prosedürü Federal Göçmen ve Mülteci Dairesinin entegrasyon kurslarının kalitesini kontrol etmek ve sağlamak için en önemli unsurdur. 30.09.2018 tarihine kadar Almanya genelinde toplam 1.721 kuruluşta entegrasyon kursu düzenlenmektedir. 208 kurs yeri ile en çok yabancı nüfusa sahip olan Baden-Württemberg eyaleti en çok kurs kuruluşuna sahiptir (BAMF, 2019; Destatis, 2019). Tablo 3'te görüldüğü gibi 2018 yılının Eylül ayına kadar ülke genelinde toplam 147.594 kurs başlatılmıştır.

Tablo 3. Açılan Entegrasyon Kurslarının Sayısı

	2005-2016	2017	01.01.-30.09.2018	Toplam
Başlatılan Kurslar	117.455	18.915	11.224	147.594
Biten Kurslar	75.449	15.446	10.151	101.046

Kaynak: Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi İstatistik Raporu, (2019) Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi 2019 İstatistik Raporundan yazar tarafından derlenmiştir.

Entegrasyon kurslarına katılma zorunluluğunu ihlal eden kurs katılanları aşağıda belirtilmiş olan sonuçlarla karşılaşabilmektedir:

- Ödeme kesintisi: Sosyal Kanunun ikinci kitabına göre yardım alanların ve işsizlik parası II (işsizlik parası I: Son 2 yıl içerisinde en az 12 ay sigortalı olarak çalışılması durumunda hak edilir; işsizlik parası II: Sosyal yardım ve işsizlik yardımının birleşiminden oluşan bir devlet desteğidir) alanların aylık ödemeleri 30% kesintiye uğrayabilir veya tamamen kesilebilir (Bundesagentur für Arbeit, 2017, s. 24).
- Kurs ücreti: Kurs ücretinin kursa katılan kişi tarafından ödenmesi zorunlu tutulabilmektedir (§ 44a fıkra 3 Cümle 3 İkamet yasası).
- Para cezası: katılım zorunluluğunun ihlali durumunda 1.000 Euro'ya kadar bir para cezası verilebilmektedir (§ 98a fıkra 2 Cümle 5 ikamet yasası).
- Oturma izninin yenilenmemesi ve yerleşim izni verilmemesi: ikamet yasasının 8. Maddesi 3. Fıkrasına göre katılım zorunluluğunu ihlal eden kişinin oturma izni yenilenemeyebilir. Ayrıca aynı yasanın 9. Maddesi ve 7. 8. Fıkrasına göre yerleşme izni de verilemeyebilir (ikamet yasası, 2017).

Entegrasyon kurslarına katılım ikamet kanununun 44. ve 44a maddelerine göre, katılım hakkı olanlar ve katılım mecburiyeti olanlar şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Ayrıca entegrasyon kurslarına ikamet durumuna bağlı olarak da zorunlu veya gönüllü olarak katılım sağlanmaktadır (Rother, 2010, s. 59). 2005 yılında kurs katılanlarının en büyük grubunu 17,9 % ile Türkler oluştururken 2017 yılında 34,6 % ile bu grubu Suriyeliler oluşturmaktadır (BAMF, 2018). AB vatandaşı olmayan yeni göçmenler (Aile Birleşimi gibi), sosyal yardım ve işsizlik parası II alıp

Almanca bilmeyenler ve uyum gereksinimi olan göçmenler entegrasyon kursuna katılım sağlamak zorundadır. Bu gruba Türk vatandaşları da dâhildir. Fakat Türk eşlerin Almanya'ya gidip bu kurslara katılabilmeleri için kendi ülkelerinde vize başvurusunda bulduklarında basit düzeyde Almanca konuşuyor olmaları gerekmektedir. Bu A1 seviyesinde "Start Deutsch 1" diye isimlendirilen sınavı başarmak zorunda oldukları anlamına gelmektedir (Özbent, 2008, s. 31.) Tablo 4'te yeni göç yasasının yürürlüğe girmesi ile birlikte 30.09.2018 tarihine kadar başlatılan kurslara katılan Türk vatandaşları görülmektedir.

Tablo 4. Kurslara Katılan Türklerin Sayısı

	Türk Vatandaşları
2005	44.855
2006	37.692
2007	27.874
2008	21.475
2009	19.245
2010	12.088
2011	14.372
2012	11.064
2013	9.312
2014	8.067
2015	7.254
2016	6.440
2017	6.973
2018 (30.09.)	6.500

Kaynak: Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi İstatistik Raporu (Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi 2011-2019 İstatistik Raporlarından yazar tarafından derlenmiştir)

Sonuç

Almanya bir göç ülkesi olduğunu kabul etmesi sonucu göç politikasında değişiklikler yapmaya karar vermiştir. Bu değişiklikler ile 1 Ocak 2005 yılında yeni göç yasası yürürlüğe girmiştir. Göç yasasının merkezinde ise göçmenlerin Alman toplumuna entegrasyonu "Teşvik ve Talep" ilkesi ile bulunmaktadır. Bu doğrultuda 2005 yılından itibaren göçmenlere yönelik entegrasyon kursları açılmıştır. Bu kurs ile göçmenlerin Alman toplumuna sosyal olarak entegre olmaları beklenmekte ve göçmenlerin eşit şekilde göç ettikleri toplumun kurumlarına katılabilmeleri için kültürel yeterliliklerin edinilmesi gerektiği varsayılmaktadır. Alman devleti entegrasyon kursları ile B1 seviyesindeki Almanca dilini öğretmek ve günlük bilgilerin yanı sıra Almanya'nın hukuk sistemi, kültürü ve tarihini, özellikle Federal Almanya Cumhuriyeti demokratik devletinin değerleri ve hukukun üstünlüğü ilkeleri, eşit haklar, hoşgörü ve din özgürlüğü gibi değerler aktarılmasını amaçlamakta ve böylelikle ülkelerinde grup farklılıklarını azaltmayı hedeflemektedir. Almanca diline hâkim olmak ve hukuk ve sosyal sistem bilgisine sahip olmak, eşit katılım ve fırsat eşitliği için vazgeçilmez bir araçtır. Yaşadığımız toplumun dilini bilmek, iş piyasasına katılım şansını artırır ve başarılı bir eğitim kariyerinin temelini oluşturur. Bu nedenle entegrasyon kursu, Ortak Avrupa Dil Referans Çerçevesi (CEFR) ölçeğinde B1 düzeyinde tanımlandığı şekilde yeterli dil becerilerinin öğretilmesini hedef almaktadır. 2006 yılında entegrasyon kurslarını değerlendirmek için Federal İçişleri Bakanlığı bir çalışma yapmış ve edinilen sonuçlar doğrultusunda 2007 yılında entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliğinde değişiklikler yapılmıştır.

Edinilen bulgulara göre daha önce 600 ders saatinden oluşan dil kursu B1 seviyesi için yetersiz görülmüş ve 900 ders saatine çıkarılmış, 25 kişiden oluşan kurs grupları 20 kişiye düşürülmüş ve sınavda başarısız olup yine de A2 seviyesine ulaşan kursiyerlere ücretsiz 300 ders saatlik bir tekrar modülü getirilmiştir. Bu doğrultuda Alman devleti Almanca dilinin Türkler ve diğer göçmenler tarafından iyi anlaşılmasını ve öğretilmesini amaçlamış ve göçmenlerin dil öğrenmeleri konusuna önem vermiştir. Ayrıca okuma yazma bilmeyenler veya Ortadoğu'dan gelen göçmenler için özel entegrasyon kursları düzenleyerek okuma yazmayı ve Latin alfabesini öğretmektedir.

Günlük hayat ve resmi dairelerdeki işlemlerin öğretilmesi Almanya'daki zaman kullanımının kıymetli olduğundan ötürü işlerin aksamamasına yönelik önemli bir önlem olarak yorumlanabilir. Ayrıca aile ve aile yaşam biçimleri, erkekler ve kadınlar için rol anlayışı, eşit haklar, sosyal katılım ve siyasi katılım, tolerans ve bir arada yaşama gibi konular ele alınarak dil öğretmenin yanında kültürel uyumu da gerçekleştirmeyi ve göçmenleri alt sınıf olarak görmekten ziyade kendileri ile eş koşullarda yaşamalarını ve buna inanmalarını sağlayan bir faktör olarak yorumlanabilir. Kursa katılımı zorunlu olan kişiler için belirlenen yaptırımlar ile kursiyerlerin bu işi ciddiye almaları sağlanmış ve 2005 yılından 2018 yılı Eylül ayına kadar toplamda 2.935.971 kişi kursa katılmıştır. Bir başka nokta ise hükümet sosyal yardım ile geçinenlerin kurs ücretini ödemekte ve bu Almanya'nın bir sosyal devlet olduğunun en büyük göstergesidir. 2019 raporu yayınlanmamakla beraber 2005-2018 yılı Eylül ayına kadar ülke genelinde yaklaşık 150.000 kurs başlatılmıştır.

Almanya genelinde toplam 1.721 kuruluşta entegrasyon kursu düzenlenmekte ve bunların arasında en çok yabancı nüfusa sahip olan Baden-Württemberg eyaleti 208 kurs yeri ile en çok kurs kuruluşuna sahip olan eyalettir. 2005-2018 yılları arası 233.211 Türk vatandaşı entegrasyon kurslarına katılmış ve 2012 yılından 2018 yılının ilk yarısına kadar yapılan dil sınavlarında toplam 889.404 katılımcıdan 556.650 kişi B1 seviyesine 249.348 kişi ise A2 seviyesine ulaşmıştır. Sonuç olarak bu kurslar katılımcıların Alman toplumuna entegre olmasında, bu süreci daha hızlı ve verimli geçirmesine önemli katkılarda bulunmakta ve bu çerçevede entegrasyon kurslarına katılımın, göçmenlerin entegrasyon süreçlerine fayda sağlayacağı ön görülmektedir.

Kaynakça

- Akkayan, T. (1979). *Göç ve değişim*. İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Ateş, H. & Yavuz, Ö. (2017). (G)öçmen (Ö)tekileştirme ve (Çok) (k)ültürlülük, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (22), s.1287-1301.
- Başkurt, İ. (2009). Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi. *Hayef: Journal of Education*, 6 (2), 81-94.
- Bundesagentur für Arbeit. (2017). *Fachliche Weisungen. Deutschförderung SGB II und SGB III*. Nürnberg. Retrieved from web: https://welcome-center-der-region.de/download/BA_FachlWeisungen_D-Foerd_01-2017.pdf.
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. (2015a). *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge: Blickpunkt Integration 2015 - Das Magazin zur Integrationsarbeit in Deutschland*. Retrieved from web: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/BlickpunktIntegration/2015/2015-01.pdf?__blob=publicationFile.
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. (2015b). Retrieved from web: <http://www.bamf.de/TR/Willkommen/DeutschLernen/Integrationskurse/InhaltAblauf/inhaltablauf-node.html>.

- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. (2015c). *Konzept für einen bundesweiten Integrationskurs*. Retrieved from web: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Downloads/Infothek/Integrationskurse/Kurstraeger/KonzeptLeitfaeden/konz-f-bundesw-integrationskurs.pdf?__blob=publicationFile.
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. (2017). *Curriculum für einen bundesweiten Orientierungskurs*. Retrieved from web: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Downloads/Infothek/Integrationskurse/Kurstraeger/KonzeptLeitfaeden/curriculum-orientierungskurs-pdf.pdf?__blob=publicationFile.
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. (2019). *Bericht zur Integrationskursgeschäftsstatistik für den Zeitraum vom 01.01. bis 30.09.2018*. Retrieved from web: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Downloads/Infothek/Statistik/Integration/2018/2018-3-QU-integrationskursgeschaeftsstatistik-gesamt_bund.pdf?__blob=publicationFile.
- Bundesgesetzblatt Jahrgang. (2017) *Teil I Nr. 39 ausgegeben zu Bonn am 24.Juni 2017 – dritte Verordnung zur Änderung der Integrationskursverordnung. (Entegrasyon Kursunun Uygulanması Yönetmeliği)*. Retrieved from web: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBI&jumpTo=bgbl117s1875.pdf#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl117s1875.pdf%27%5D__1551631412562.
- Bundesgesetzblatt. (2004). *Teil I Nr. 41 ausgegeben zu Bonn am 05.August 2004 – Zuwanderungsgesetz (Göç Yasası)*. Retrieved from web: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=//%5B@attr_id=%27bgbl104s1950.pdf%27%5D#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl104s1950.pdf%27%5D__1551623998257.
- Bundesgesetzblatt. (2007). *Erste Verordnung zur Änderung der Integrationskursverordnung Teil I Nr. 61. (Entegrasyon Kursunun Uygulanması Yönetmeliği)*. Retrieved from web: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBI&jumpTo=bgbl117s1875.pdf#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl107s2787.pdf%27%5D__1551632185511.
- Bundesgesetzblatt. (2012). *Teil I Nr. 10 ausgegeben zu Bonn am 27.Februar 2012 – zweite Verordnung zur Änderung der Integrationskursverordnung. (Entegrasyon Kursunun Uygulanması Yönetmeliği)*. Retrieved from web: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl112s0295.pdf%27%5D__1551631329127.
- Bülbül, S. & Köse A. (2010). Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi ile İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-94.
- Davydova, Y. (2016). *DaZ-Kurse im geschlossenen Strafvollzug: eine Longitudinalstudie über die Rolle von Motivationen und Orientierungen sowie ihrer Wechselwirkungen mit anderen internen und externen Einflussfaktoren beim Zweitsprachenerwerb russischsprachiger Inhaftierter in der Justizvollzugsanstalt Kassel I*. Kassel: Kassel University Press GmbH.
- DESTATIS- Statistisches Bundesamt (Federal İstatistik Merkezi). (2019). Retrieved from web: https://www.genesis.destatis.de/genesis/online/data;sid=2CF4934DA07C37908DA73A18A7635756.GO_1_2?operation=abrufabelleBearbeiten&levelindex=1&levelid=1555866880255&auswahloperation=abrufabelleAuspraegungAuswaehlen&auswahlverzeichnis=ordnungsstruktur&auswahlziel=wertabruf&selectionname=12111-0101&auswahltext=&werteabruf=Werteabruf.
- Elsner, S. (2015). *Zur aktuellen Bedeutung des Lexems Zuwanderer im Spiegel der Frankfurter Allgemeinen Zeitung und der Süddeutschen Zeitung 2000-2010: eine lexikalisch-semantische Untersuchung*. Master These, Universität Vaasa Institut für Deutsche Philologie.

- Ennigkeit, S. (2008). *Gelungene Integration?: Zuwanderung und Integrationspolitik in Deutschland und den Niederlanden*. Karlsruhe: Arnold-Bergstraesser-Institut.
- Entegrasyon. (t.y.) *Türk Dil Kurumu* içinde. Retrieved from web: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5332dba72a3685.71427005.
- Esser, H. (2000). *Soziologie. Spezielle Grundlagen. Band 2: Sinn und Kultur*. Frankfurt am Main: Campus.
- Esser, H. (2001). Integration und ethnische Schichtung. Arbeitspapiere - Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung 40. Mannheim. Retrieved from web: <http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/wp/wp-40.pdf>.
- Esser, H. (2003). What Substance Is There to the term 'Leitkultur'. In: Cuperus, René; Duffek, Karl.; Kandel, Johannes (Eds.): *The Challenge of Diversity. European Social Democracy Facing Migration, Integration and Multiculturalism*. Innsbruck: StudienVerlag.
- Esser, H. (2006). Sprache und Integration. *Die sozialen Bedingungen und Folgen des Spracherwerbs von Migranten*. Frankfurt am Main: Campus.
- Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi Sözlüğü. (2019). Retrieved from web: https://www.bamf.de/DE/Service/Left/Glossary/_function/glossar.html?lv3=1504494.
- Geist, L. (2009). *Integrationskurse für Migranten als Unterstützung von Integrationsprozessen in der Bundesrepublik Deutschland*. Doctoral dissertation. Hochschule Neubrandenburg Studiengang Soziale Arbeit, Bildung und Erziehung.
- Genel, M. G. (2014). Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü "Sirkeci Garı'ndan München Hauptbahnhof'a". *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 8 (3), 301-338.
- Gesetze im Internet. (2004). *Almanya İkamet Kanunu*. Retrieved from web: https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/_44.html.
- Hans, S. (2016). *Theorien der Integration von Migranten—Stand und Entwicklung. In: Einwanderungsgesellschaft Deutschland*. Wiesbaden: Springer VS.
- Heckmann F. (1997). *Integration und Integrationspolitik in Deutschland*. Efms Paper Nr. 11, Friedrich Ebert Stiftung, Bamberg Retrieved from http://www.efms.uni-bamberg.de/pdf/efms_p11.pdf.
- Heckmann, F. (2010). 50 Jahre Integrationspolitik in Deutschland? (efms paper, 2010-5). Bamberg: europäisches forum für migrationsstudien (efms). Institut an der Universität Bamberg.
- Heckmann, F. (2014). *Integration von Migranten: Einwanderung und neue Nationenbildung*. Bamberg: Springer-Verlag.
- Heckmann, F. (2015). Bedingungen erfolgreicher Integration und neue Nationenbildung. In *Integration von Migranten* (pp. 279-291). Wiesbaden: Springer VS.
- Hillman, K.-H. (2007). *Wörterbuch der Soziologie*. 5. Aufl. Stuttgart: Alfred Körner Verlag.
- Integrate (n.d.) In Oxford Online Dictionaries. Retrieved from web: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/integrate>.
- Integration. (n.d.) In Duden Online Wörterbuch. Retrieved from web: <http://www.duden.de/woerterbuch>.
- Kafkas, E.T. (2014). *Uluslararası İşgücü Anlaşmaları*. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayın No: 07, Ankara.

- Klimova, V. (2008). *Einwanderung und Probleme der Integration in Deutschland seit 1960*. Diplomarbeit. Masaryk – Universität Pädagogische Fakultät. Retrieved from web: https://is.muni.cz/th/u3dng/Einwanderung_und_Probleme_der_Integration_in_Deutschland_seit_1960_Klimova.pdf.
- Kofman, E. & Phizacklea A. & Raghuram, P. & Sales, R. (2000). *Gender and International Migration in Europe: Employment, Welfare and Politics*. New York: Routledge.
- Lockwood, D. (1964). *Social Integration and System Integration*, in: George K. Zollschan und Walter Hirsch (Hrsg.), London: Explorations in Social Change.
- Luft, S. (2014). Die Anwerbung türkischer Arbeitnehmer und ihre Folgen. Bundeszentrale für politische Bildung. Retrieved from web: <http://www.bpb.de/internationales/europa/tuerkei/184981/gastarbeit>.
- Maurer, A. (2013). *Projekt „Integrationsbericht und Integrationskonzept für Regensburg“*. Arbeitspapier Nr. 3. Regensburg: Stadt Regensburg Steuerung und Koordination Integrationsstelle.
- Meier-Braun, K. H. (2002). *Deutschland, Einwanderungsland* (Vol. 2266). Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Meier-Braun, K. H. (2006). Der lange Weg ins Einwanderungsland Deutschland. *Der Bürger im Staat*. 56 (4), 204-208.
- Mückler, H. (2008). *Migrationsforschung und Ethnohistorie*. In: Werhart, Karl R./Zips, Werner (Hrsg.): *Ethnohistorie. Rekonstruktion und Kulturkritik. Eine Einführung*. 3. überarbeitete und veränderte Auflage. Wien: Promedia Verlag.
- Özbent, S. (2008). Entegrasyon Sürecinde Dilin Önemi: Türkiye'deki Entegrasyon Kursları. *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 16 (1&2), 25-35.
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 20(3), 256-266.
- Reimann, J. (2015). Blickpunkt Integration. Das Magazin zur Integrationsarbeit in Deutschland. *BAMF Bundesamt für Migration und Flüchtlinge*. Nürnberg.
- Rhode, C. & Stitteneder, T. (2018). ifo Migrationsmonitor: Integration von Geflüchteten–Schlüsselfaktor Spracherwerb. *ifo Schnelldienst*, 71(12), 88-92.
- Rother, N. (2010, Mai). *I-Kurse und nun? Wirksamkeit und Nachhaltigkeit der Integrationskurse*. Paper presented in Hessische Landeszentrale für politische Bildung Referat IV, Hessen.
- Scheller, F. (2015). *Gelegenheitsstrukturen, Kontakte, Arbeitsmarktintegration*, Wiesbaden: Springer Fachmedien.
- Schneider, J. (2007). Die Novellierung des Zuwanderungsgesetzes 2007. *Bundeszentrale für politische Bildung*. Retrieved from web: <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration-ALT/56350/zuwanderungsgesetz-2007>.
- Steinhardt, M. F. (2007). Die Steuerung der Arbeitsmigration im Zuwanderungsgesetz: Eine kritische Bestandsaufnahme aus ökonomischer Sicht, HWWI Policy Paper, No. 3-2, *Hamburgisches Welt Wirtschafts Institut (HWWI)*, Hamburg.
- Straßburger, G. (2001). *Evaluation von Integrationsprozessen in Frankfurt am Main. Studie zur Forschung des Standes der Integration von Zuwanderern und Deutschen in Frankfurt am Main am Beispiel von drei ausgewählten Stadtteilen im Auftrag des Amtes für multikulturelle Angelegenheiten der Stadt Frankfurt am Main. Europäisches Forum für Migrationsstudien (efms)*. Frankfurt am Main.
- Strewe, B. (2007). Qualifizierung von Kursleitenden im Rahmen der Integrationskurse des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge: Konzeption und Umsetzung. *interculture journal: Online Zeitschrift für interkulturelle Studien*, 6(3), 107-130.

- Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklar arası karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 103-134.
- Telc. (2019). Retrieved from web: https://www.telc.net/fileadmin/user_upload/Publikationen/Diller_iain_Avrupa_Ortak_oneriler_AEeraevesi.pdf.
- Uluslararası Göç Örgütü. (2009). *Göç terimleri sözlüğü (IOM)*. Bülent Çiçekli (edt.). Retrieved from web: [http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf).
- Unat, N. A. (2017). Bitmeyen göç. *Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa 3. Baskı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.